

Марта ДАХ

**ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ НАРОДНОЇ БАЛАДИ "ОЙ НЕ ХОДИ, ГРИЦЮ".
ПРОБЛЕМА ОЛІТЕРАТУРЕННЯ СЮЖЕТУ І ЖАНРУ**

Тема любові і зради є вічною. Нерозділене кохання – це завжди людська трагедія. Може, тому така популярна балада "Ой не ходи, Грицю", в якій дівчина отрує коханого за те, що любить двох, не бажаючи віддати його суперниці. Подібні сюжети відомі й у інших народів (Геракл і Деяніра, Трістан та Ізольда та ін.).

Авторство балади "Ой не ходи, Грицю" приписують Марусі Чурай, легендарній українській піснетворці середини XVII ст., вважаючи цю пісню автобіографічною. Ще у минулому столітті точилися дискусії: Маруся Чурай – це історія чи легенда? І зовсім недавно Л. Кауфман доводив, що Маруся Чурай існувала, а Г. Нудьга йому заперечував, твердив, що такої постаті не було, вважав її літературною легендою, яку створив А. Шаховської. Про цю дівчину немає жодних документальних відомостей, не зафіксовано ніяких фольклорних переказів, вона є своєрідним образом-символом, уособленням української жінки – творця народної поезії.

Балада про отруєння Гриця упродовж двох століть зазнала багатьох літературних обробок у різних жанрах – літературної балади ("Чарівниця" Боровиковського, "Коло гаю в чистім полі" Т. Шевченка, "Розмай" С. Руданського), драми ("Чари" К. Тополі, "Маруся Чурай" Г. Бораковського, "Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці" М. Старицького), драматичної поеми ("Чураївна" В. Самійленка, "Марина Чурай" І. Хоменка, "Дівчина з легенди" Л. Забашти), повісті ("В неділю рано зілля копала" О. Кобилянської), історичного роману у віршах ("Маруся Чурай" Ліни Костенко). Як зазначив П. Филипович, "немає нічого дивного, що популярна пісня, драматично стисла і художньо проста, спокусила не одного автора взяти її за сюжет для більшої композиції" [1, с. 159].

Використанню балади як матеріалу у художніх творах сприяє сама її природа, епічна за своєю структурою, з ліричним забарвленням і драматичним викладом. Теорія балади в Україні все ще достатньо не розроблена, хоч у цій царині працювали М. Драгоманов, І. Франко, Ф. Колесса, Г. Нудьга, О. Дей, Т. Салига та ін. На жаль, не маємо навіть єдиного точного визначення балади як жанру не лише в українській, але й у зарубіжній науковій літературі. Дослідники вважають, що характерними для неї є драматична напруженість сюжету, стислість у викладі матеріалу, одноконфліктність, невелика кількість персонажів, перерваність викладу, загострення уваги на вузлових моментах сюжету. В основі балади лежить незвичайна подія, фантастична або реальна, яка зображена сконцентровано, лаконічно. Баладний сюжет нагадує пружину: його можна всіляко розтягувати, трансформувати у поеми, драми, повість чи роман, що не позбавлені й ознак балади.

Українські літературознавці лише частково вивчали питання олітературення балади "Ой не ходи, Грицю". Найширше трансформація цієї пісні простежена у розвідці П. Филиповича "Історія одного сюжету" (1929). Дослідник розглядає художні твори

XIX – початку XX ст., в основі яких лежить сюжет про отруєння Гриця; найвищу оцінку дає повісті О. Кобилянської "В неділю рано зілля копала", зазначаючи, що "різні епохи, як і різні літературні школи, мають свої улюблені, найбільш їм властиві сюжети. Сюжет народної балади про отруєного Гриця найбільше міг дати поживи для письменників романтичного напрямку, і це найкраще довела О. Кобилянська, написавши оповідання "В неділю рано зілля копала" [1, с. 181]. П. Филипович мав задум присвятити детальнішому розглядові усіх обробок цього інтригуючого сюжету, а також його складових, окрему монографію. Розглядав трансформацію сюжету про отруєння Гриця і Г. Нудьга. Він вважав, що певну вартість з усіх обробок мають твори Старицького, Самійленка, частково – Бораковського, а всі інші – просто данина моді на сюжет. На його думку, кожна доба дала свої варіації балади, часто "центр ваги переноситься з побутово-мелодраматичних моментів на історичні і психологічні, а мотив про пісетворство героїні витісняє всі інші" [2, с. 134].

Крім того, були поодинокі рецензії на окремі твори – статті Н. Кобринської, І. Франка, М. Грушевського, С. Панчука та ін. Чи не найбільше досліджень присвячено повісті Ольги Кобилянської "В неділю рано зілля копала" та роману у віршах Ліни Костенко "Маруся Чурай". Серед них – праці О. Бабишкіна, Н. Томашука, М. Ільницького, В. Брюховецького.

Всі художні твори, в основі яких лежить народна балада "Ой, не ходи, Грицю", можна поділити на дві групи: до першої належать твори, у яких використано самий сюжет народної балади, подана вільна його інтерпретація ("Чари" К. Тополі, "Коло гаю в чистім полі" Т. Шевченка, "Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці" М. Старицького, "В неділю рано зілля копала" О. Кобилянської), а до другої ті, де сюжет народної балади переплетений з легендами про Марусю Чурай ("Маруся Чурай" Г. Бораковського, "Чураївна" В. Самійленка, "Марина Чурай" І. Хоменка, "Дівчина з легенди" Л. Забашти, "Маруся Чурай" Л. Костенко).

Крім "духу часу", епохи, панівного творчого напрямку, на модифікацію жанру впливає особистість автора. Тому маємо різні підходи до сюжету, різні його інтерпретації. Деякі з літературних обробок балади про отруєння Гриця не виходять за межі простого переспіву, в інших – сюжет розроблений глибше.

У драмі "Чари" (1837) Кирила Тополі герой народної балади інтерпретується своєрідно. Галя кохає Гриця, а Гриць (як бачимо з його розмови з Василем) не кохає нікого: "Моє діло гулять. За любові я не беруся. Знаю, що моргнув, кивнув – да й моя. Скільки я їх перебрав!" Галя у драмі К.Тополі – багата одиначка, Гриць – теж багатий одинак. Батьки не хочуть віддавати Гриця у прийми до Галі. За намовою матері Гриць сватається до Христі Гончарівни. Галя не може погодитись на одруження Гриця з іншою. Дізнавшись про його заручини з Христею, просить допомоги у ворожки Домахи Зміїхи. Та дає дівчині пораду у неділю рано збирати зілля. Далі дія розгортається так, як у баладі. Треба зауважити, що драма К.Тополі не відзначається сюжетною єдністю, для неї характерна фрагментарна композиція; головне тут – етнографічно-побутове тло, а не внутрішні, психологічні конфлікти героїв. Авторська увага звернена на народні пісні, повір'я, ворожіння, танці, вечорниці, і серед цих етнографічно-фольклорних аксесуарів втрачається головна сюжетна лінія, пов'язана з отруєнням Гриця. Можна погодитись з думкою П. Филиповича, який вважав, що "пісня про Гриця була для автора "Чар" тільки приводом поетизувати народні повір'я і легенди та подати велику кількість українських пісень, що почали тоді цікавити все ширші кола дослідників, письменників і читачів" [1, с. 162].

У баладі Тараса Шевченка "Коло гаю в чистім полі" (1848), як і в народній пісні, козак кохає двох дівчат, але сюжет ускладнюється: дівчата у його творі є сестрами. Виявивши, що Іван кохає їх обох, сестри отруюють парубка (у народній баладі отруйницею виступає одна з дівчат). Крім балади "Ой не ходи, Грицю", Т. Шевченко використовує фольклорні матеріали про перетворення дівчини у тополу: після смерті Івана сестри стають тополями біля його могили.

Іншою обробкою балади про отруєння Гриця є п'єса Михайла Старицького "Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці" – драма із давніх часів, народна, з музикою, співами, танцями, яку талановитий драматург переробив з п'єси В. Александрова "Не ходи, Грицю..."

Конфлікт тут психологічний, побудований на непорозумінні. Дія драми відбувається у селі, у побутовій обстановці. Марусю Шурай, дівчину веселу, жартівливу, кохають три парубки – Грицько, Потап і Хома, а вона – Грицька. Хома хоче здобути прихильність Марусі, тому плете різні інтриги, які призводять до трагічного кінця. Грицько зраджує, бо переконаний, що Маруся його не любить. А скривджена дівчина не може пережити зради коханого, втративши розум, отруєє його, на відміну від народної пісні, у якій дівчина отруєє свідомо, як зауважує Н. Кобринська, "з розміркованою постановою і спокоєм" [3, с. 384-385]:

У неділю рано зілля копала,
У понеділок пополокала.
А у вівторок зілля варила,
А у середу Гриця отруїла...

П. Филипович, даючи оцінку драмі М. Старицького, писав: "Мелодрама з її примітивною театральністю, підкресленими ефектами та надлюдським коханням і кривавими жахами довго панувала на українській сцені, задовольняючи головним чином смак міщанської аудиторії. Не дивно, що великої популярності набула п'єса Старицького, хоч успіх її пояснюється також чималою кількістю "співів і танців" та популярністю самого сюжету, самої пісні "Ой, не ходи, Грицю..." У всякому разі, своєрідний "вінегрет" ("вінегрет" – тому що в основу п'єси Старицького лягла п'єса Александрова, а деякі елементи автор взяв від А. Шаховського та К. Тополі) Старицького не можна вважати за вдалу і глибоку розробку сюжету" [1, с. 175]. З такою заниженою характеристикою твору М. Старицького важко погодитись. Справа тут не в тому, що взято "чужий" сюжет, опрацьовано твір іншого автора, а також і не в компіляції, а в талановитій обробці великого знавця сцени. П'єса не сходить зі сцени до наших днів, і цього аж ніяк не можна пояснити міщанськими смаками глядачів, а таки талантом Старицького, який спромігся у живих типах зобразити поезію українського села. Водночас за зовнішніми ефектами приглушено складність психологічної колізії. Зіставляючи народну баладу з її інтерпретацією у Старицького, важливо зазначити, що у літературній версії Гриць фактично не кохає двох, у нього немає психологічного роздвоєння, своєрідного "гамлетизму", що спонукало О. Кобилянську приховано полемізувати з цією обробкою, стати ближче до оригіналу пісні, до баладного екзистенціалізму – адже "баладність" і полягала у можливостях сюжету, у його драматизмі і трагізмі.

У повісті О. Кобилянської Гриць має дві душі, "що в нім, ніби від часу до часу пробудившись, поборюють себе. Одна непостійна, тужлива, пуста, палка, друга вразлива, горда й вдатна. До доброго тягне Гриця, до красного, до любові..., а передовсім до свободи, широкої, безмежної, як крилаті ліси по верхах, як бистрії ріки там, в долах".

Дводушний Гриць кохає двох дівчат – синьооку Настку і чорнобриву Тетяну. Він не знає, яку з них двох вибрати, сумнівається: "Але вона (Тетяна) гарна, мов боярська дочка. А білява зате люба і догоджає. Що б не захотів я, вона вже зробила. За тими двома хлопці голови дають. Я ще не знаю, котру засватаю. Жаль одну покидати, а шкода і другу лишати... (...) Мабуть, білу посватаю. (...) Дарма, що чорнобриву, може, й більш люблю"; "Одну брав би і другої не лишив би. Одну любив би, другу голубив би. Одну сватав би, з другою вінчався б". Його душа роздвоюється. А поруч – Настка: "Ми обі однакі, кажеш, – підхопила вона, – і тому тобі однаково, кого посватаєш. Здавна я вже твоя... сам дав перший слово, тепер вже не лишиш, мене ти не здуриш..." І Гриць "мусить Настку брати. І лиш одна та Настка його вкупі держить, любить і прощає, хоча б він і що зробив. Вона все з ним добра. Тим вона йому й суджена, і він її не лишить. Тетяна в своїй матері одна, горя не зазнає, поплаче, посумує, а далі по всім... за другого вийде. Він нею не журиться, хоч йому жаль красної Туркині, до серця чи не на все припала. Та що з того? Йому не суджено..."

Тетяна хоче приспати те лихо, що заховалося у Грицеві, вона, як пояснює сама Ольга Кобилянська у листі до Лесі Українки від 13 квітня 1912 р., "троїть в божевілля, з тою гадкою, що то вона не його, а саме лиш лихо троїть, що спонукало його двох кохати. Значить під жадним варунком не з пімсти, а в думці, що то якесь лихо в нім сховалося. В вищій значінню слова – слабкий похитливий характер" [4, с. 616].

Оригінальність Кобилянської в опрацюванні сюжету народної балади полягає не тільки в глибокій психологізації образів, а й у цілком несподіваному поєднанні мотиву покритки-циганки, у змалюванні "законів" циганського табору, у конфронтації "циганського" елемента з елементом білої раси, у гуманістичному ставленні до знедоленої вигнанки з табору. Ще одна особливість її повісті-балади – це нагнітання трагізму в долі Маври. Трагізм її не лише в тому, що вона прогнана з циганського табору, а що сприяла, хоч і несвідомо, отруєнню власного сина. Тут дві трагічні баладні героїні – Тетяна і Мавра.

Інша група творів використовує, крім народної балади "Ой, не ходи, Грицю", легенду про Марусю Чурай – дівчину-піснетворку, якій приписують авторство цієї пісні і з якою пов'язують трагічну історію про отруєння невірною коханою. Ці твори черпають традицію від повісті А. Шаховського "Маруся – малороссийская Сафо", виданої у 1839 р. і побудованої на фольклорних матеріалах про легендарну дівчину-піснетворку. У зв'язку з цим слід виділити такі вузлові моменти, які характерні для повісті Шаховського і наявні у творах інших авторів, що звертались до цього сюжету. Насамперед треба зазначити, що головна героїня у цій традиції виступає піснетворкою. Іншою важливою рисою є історичне тло подій, які відбуваються під час війни Богдана Хмельницького з поляками. Крім того, треба вказати на певну спільну схему таких творів у побудові сюжету.

Маруся Чурай є дочкою Гордія Чурая, який був страчений разом з Павлюком у Варшаві. Дівчина живе у Полтаві з матір'ю, кохає свого молочного брата Гриця Бобренка. Грицева мати не хоче й чути про одруження сина з Марусею, бо мріє мати за невістку полковникову племінницю Ганну (Галю) Вишняк. Марусю кохає значковий товариш Кондрат (Іван) Іскра, достойний козак, хоч знає, що її серце належить іншому. Полк, у якому служать Гриць Бобренко та Кондрат Іскра, за наказом гетьмана вирушає у похід. Від Гриця з війни довго немає звісток, Маруся їде до Києва на прощу з надією довідатись там щось про свого коханого. У Києві в цей час урочисто зустрічають Богдана Хмельницького, але Гриця там немає. Від

Іскри дівчина дізнається, що її коханий поспішив додому, до Полтави, щоб заручитися з Ганною. Маруся у відчаї повертається теж до Полтави. Дізнавшись про заручини свого Гриця з іншою, дівчина має намір втопитися, але її рятує Іскра. Зрозумівши, що Гриць для неї вже втрачений, вона просить прийти на останнє побачення і отруєє його. Дівчину судять, їй загрожує страта. Але в останню хвилину Кондрат Іскра привозить універсал від гетьмана про помилування. Після того Маруся недовго жила – того ж року померла від сухот, а за іншою версією – пішла у монастир.

За такою схемою побудовано багато художніх творів, хоч кожен з авторів вкладав у свій твір різні ідеї, ставив різні проблеми, по-своєму модифікував сюжет. Щоправда, серед інтерпретацій є й такі, що не мають ніякої літературної вартості, наприклад, поема Озерської-Нельговської "Маруся Чураївна, історичеська поема 1652 року", гостру рецензію на яку дав І. Франко: "Бідна Маруся Чураївна, героїня чи навіть авторка пісні "Не ходи, Грицю, на вечорниці!" В нашій літературі новішого часу вона зробилася правдивою "Mädchen für alles" [5, с. 219].

У 1888 р. була видана драма Григорія Бораковського "Маруся Чурай, українська піснетворка." П. Филипович зазначав, що це власне інсценізація повісті Шаховського, тільки якщо для цього автора характерний "великодержавний російський патріотизм", то у Бораковського "помітний національний український елемент, козакофільство – спадщина романтичного періоду українського письменства" [1, с. 168]. Порівняно з попередніми інтерпретаціями Маруся у цій драмі виступає не просто дівчиною-отруйницею, а національно свідомою українкою-патріоткою.

Драматичну поему "Чураївна" на тему повісті кн.Шаховського "Маруся. Малоросійская Сафо" написав Володимир Самійленко (1894), який в уста героїв вкладає свої думки та гуманістичні ідеали. У драмі висловлюються роздуми про козаччину, козацьку славу, війни, – у "наш лютий час" необхідна організація, яка б боронила людські права (такою організацією є козацтво). В. Самійленко неначе здійснює вимогу Франка – на канві традиційного сюжету накладати власні узорі – подавати свої роздуми, висловлювати своє суб'єктивне трактування поставлених проблем. Поет сміливо відступає від запрограмованості даного мотиву, розробляє його оригінально.

В основу драматичної поеми Івана Хоменка "Марина Чурай" (1967) теж лягла традиційна історія про легендарну дівчину піснетворку. Характерним є те, що Гриць зраджує не тільки своє кохання, а й свій народ, Україну: зрада одних принципів веде до зради інших. У творі психологічно не вмотивована зрада Гриця, про її причини можемо лише здогадуватись. Гриць щиро кохає Марину, не зважає на материні умовляння, яка й чути не хоче про дівчину. Виряджаючи сина на війну, вона наказує йому берегти у боях лише себе, а при нагоді здобувати золото – "з ним легше жить". На противагу їй Марина говорить про захист рідної землі:

Настала, любий мій, жадана мить,
Коли вітчизну треба боронить.
Без неї дні, як бурі чорногрозі...
Без неї ми у катових руках.
Без неї, як горох ми при дорозі,
Як квіти у високих будяках.

Гриць повернувся з полону. І це вже не той юнак, якого ми бачили на початку оповідання, – ширий, вірний, упевнений у своїх почуттях. Він збагатився, став

зрадником, скорившись материній волі, боячись її прокляття, засилає сватів до Галі Вишняк. Того, хто зрадив кохання й осквернив шаблю її батька, Марина отруєє цикутою. Отже, це певний художній успіх в інтерпретації традиційної теми, і він полягає у своєрідній постановці деяких "вічних питань".

Ще одну драматичну поему про легендарну піснетворку написала Любов Забашта. Письменниця інтерпретує популярний сюжет близько до свого попередника Івана Хоменка: подібно, як у нього, Гриць потрапляє у полон і, щоб врятувати своє життя, зраджує козаків. Так само, як і в Хоменка, Маруся отруєє коханого цикутою, додаючи ще до неї чемериці. Проте у творі Л. Забашти сюжет розроблено глибше й тонше. Та й авторка психологічно мотивує вчинки своїх героїв, їх характери розкриває повніше. Твір Л. Забашти відзначається поетичною піднесеністю, ліризмом.

На тему народної пісні й переказів про легендарну піснетворку пише історичний роман у віршах "Маруся Чурай" Ліна Костенко, після виходу якого Микола Бажан зауважив: "Яку ж творчу сміливість треба мати, щоб цю пісню обрати для нового розгортання її в лірико-епічну поему, щоб по-нечуваному зазвучав її мотив, безліч років співаний і переспіваний, тисячі разів на театральних сценах граний і переграний! Ні, це не тільки сміливість, але й та дивовижна чутливість, яку в народних розповідях про чудеса посідали люди, що лише доторком своїм відчували, де в глибинах землі таяться джерела і де треба копати криницю" [6, с. 340].

Події у романі Л.Костенко, як і в інших творах, що використовують цей сюжет, відбуваються на тлі визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького. Поетеса розгортає широку панораму життя України у XVII ст., передає дух епохи багатовимірно, в аспектах родинно-побутових стосунків, звичаєвого, цивільного права, політичної боротьби, воєнних дій, церкви, культури... Вже у першій частині авторка ставить низку загальнолюдських соціальних та філософських проблем: зрада і кара, кохання та сім'я, митець і влада, людина і суспільство, добро і зло, кривда і справедливість, – і проводить їх через увесь твір.

М.Ільницький зазначає, що роман Ліни Костенко написаний "не в ключі поширеної сьогодні тенденції історичної романістики", яка "любить конкретну подію свідомо і підкреслено вписувати в контекст історичного руху, змішуючи й тасуючи часові та просторові площини, щоб легше й вільніше видобути певний філософський сенс, вивести на поверхню рух ідеї". Ні, Ліна Костенко будує свій роман за іншим принципом, вона "відштовхується від легенди, щоб крізь неї, немов крізь магічну призму, побачити реальний світ середини XVII ст. і збагнути, чому людська пам'ять з виру безлічі подій, драм, катаклізмів зберегла й пронесла крізь віки пам'ять про Марусю Чурай – дівчину-піснетворку, з ім'ям якої пов'язана романтично-трагічна історія про отруєння невірною нареченою" [7, с. 219].

Ліна Костенко будує твір на припущенні: а що, якби знайшлася та книга, де була справа Чураївни?

Хоч поетеса використовує традиційний сюжет, але композиція твору у неї оригінальна. Вона розпочинає роман із змалювання суду над Марусею за вбивство козака Гриця Бобренка "през отруєння і през чари бісовські". Перший розділ роману закінчується винесенням героїні смертного вироку. Після напруженої картини суду описано сцену виступу Полтавського полку в похід.

Третій розділ роману "Сповідь" – це великий ліричний монолог Марусі. Дівчина лине спогадами у минуле, у дитинство, згадує, як вони разом з Грицем

росли, як щедрували, як ходили до діда Галерника. Споминає свого батька, який не повернувся з походу.

Ідеалом кохання для Марусі було подружнє життя її батьків. Вона мріяла, що і в неї, коли виросте, "буде така любов". Але трагедія Марусі у тому, що її "любов чолом сягала неба, а Гриць ходив ногами по землі".

Дівчина не звинувачує хлопця у зраді, а карає себе: не розпізнала задалегідь, що вони з Грицем нерівня по духу, а "нерівня душ – це гірше, ніж майна!" Вона не отрує Гриця – він отруєється сам. В останній день перед стратою Маруся звіряє свою тасмницю сонцю.

У наступних розділах розповідається, як Іван Іскра мчить до гетьмана по універсал, що має врятувати Марусю від смерті, і привозить його в останню мить перед стратою дівчини. Та на цьому твір не закінчується. Після смерті матері Маруся йде на прощу до Києва (за легендами, дівчина ходила на прощу тоді, коли Гриць був у поході й довго не подавав про себе звісток). По дорозі зустрічає мандрівного дяка – філософа, який добре знає минуле і сучасне рідного краю, тверезо мислить. Їх вражає сплюндрована українська земля від Полтави до Києва. Всюди згарища, руїна.

Повернувшись з прощі додому, Маруся хворіє на сухоти. Закінчує Ліна Костенко свій роман картиною весняного пробудження природи. Полк знову вирушає у похід. Козаки співають Марусиних пісень, душа героїні скресає і воскресає радістю: життя не марно прожито...

Павло Охріменко у рецензії на цей шедевр Ліни Костенко писав, що її "Маруся Чурай" – твір далеко не пересічний. Це віршований ліро-епічний роман-поема. У ньому з високою майстерністю поєднані "картини далекого минулого Вітчизни з проекцією на нашу сучасність, а стилістично необхідні архаїзми з новітніми досягненнями віршування, фольклорна і літературна традиція з новаторством, позначеним виразною індивідуальною печаттю сьогочасного митця" [8, с. 144].

Отже, і за багатогранністю проблематики, і за художніми якостями, зокрема за поєднанням баладно-драматичного начала з епічною широтою зображення та ліричною витонченістю в оспіванні найніжніших почувань, епохальний віршований роман Ліни Костенко перевершив усі попередні варіанти вічної теми.

Народнобаладний сюжет виявив у своєму "другому житті", житті літературному, спроможність до еластичності широкого спектра. В одних творах дівчина свідомо отрує, зводить коханого зі світу, холоднокровно карає його за зраду, і така інтерпретація найближча до народної балади, у якій героїня заявляє:

Нехай не буде ні їй, ні мені,
Нехай лиш буде сирій землі.

До цього типу обробок належать "Чари" К. Тополі, "Маруся Чурай" Бораковського, "Марина Чурай" І. Хоменка, "Дівчина з легенди" Л. Забашти. В інших модифікаціях головна героїня отрує зрадливого милого несвідомо: причаровує коханого, щоб привернути його до себе, зовсім не маючи наміру отруїти його ("Чарівниця" Л. Боровиковського, "Розмай" С. Руданського); або втративши розум (у драмі М. Старицького). Несвідомо отрує Гриця й Тетяна О. Кобилянської, яка вважає, що вона лише вбиває лихо, яке "заховалося" у Грицеві. Героїня драматичної поеми В. Самійленка не отрує коханого, а, збожеволівши, тільки уявляє, що його отруїла. Не посягає на життя Гриця й Маруся Ліни Костенко – він сам випиває келих трунку, який дівчина приготувала для себе.

Ще один характерний момент. Герой народної балади розплачується життям за

те, що кохає двох. Але не у всіх художніх творах він двох любить. Фактично, двох кохає тільки герой О. Кобилянської та Т. Шевченка. В інших творах використана традиційна схема: герой кохає бідну, а сватає багату або кохав одну, потім розлюбив і сватається до іншої, відтак ображена дівчина отрує зрадника.

Відомі інтерпретації баладного мотиву про отруєного і невмирущого в літературі Гриця не вичерпали вітальних сил джерела. Можна гадати, що прийде ще митець, який новими очима знову погляне на цей феномен – на сюжет, ім'я якому – сюжет-невмирака.

1. *Филипович П.* Історія одного сюжету // Літературно-критичні статті.– К., 1991.
2. *Нудьга Г.* Балада про отруєння Гриця і легенда про Марусю Чурай // Жовтень.– 1967.– № 2.
3. *Кобринська Н.* Не ходи, Грицю, на вечорниці // Вибрані твори.– К., 1980.
4. *Кобилянська О.* "В неділю рано зілля копала..." // Твори: В 5 т.– К., 1963.– Т. 3.
5. *Франко І.* Маруся Чураївна, історичеська поема 1652 року // Збір. тв.: У 50 т.– К., 1981.– Т. 30.
6. *Бажан М.* Поема про кохання і безсмертя // Твори: В 4 т.– К., 1985.– Т. 4.
7. *Льницький М.* Якби знайшлась неопалима книга... // Безперервність руху: Літ.-крит. статті.– К., 1983.
8. *Охріменко П.* Сила художньої правди // Жовтень.– 1980.– № 11.

Martha DAKH
LITERARY LIFE OF A FOLK BALLAD "OY NE KHODY HRYTSYU":
THE PROBLEM OF TRANSFORMATION OF FOLKLORE PLOT
AND GENRE IN TO LITERARY FORMS

The author looks into the transformation of the ballad's plot about poisoning a faithless fiancé into literary works of the writers of XIX–XX centuries.

Стаття надійшла до редколегії 16.10.98